

secondary schools as an implementation mechanism of cultural paradigm in education is considered.

Keywords: museum pedagogy; preschool education; museum culture; museum teacher; museum.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. White Paper on Intercultural Dialogue «Living Together As Equals in Dignity», 2008. Available at: <<https://www.coe.int/t/dg4/intercultural>> [Accessed 24 March 2020].
2. Vaidakher, F., 2005. *Zahalna muzeolohiia: posibnyk / perekl. z nim. V. Lozynskiy, O. Lianh, Kh. Nazarkevych. Lviv: «Litopys», 630 s.*
3. Verbytska, P. V. ta Pasichnyk, R. E., 2017. *Muzei yak komunikatyvnyi ta osvittii prostir: navch. posib. Lviv: Vyd-vo Lviv. Politekhniky, 232 s.*
4. Honcharenko, S. U., 2011. *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk. vyd. druhe. Rivne: Volynski oberehy, 552 s.*
5. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu», 2001 [online]. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>> [Data zvernennia: 10 Bereznia 2020].
6. Milosh, Ch. 2015. *Zemlia Ulro: Ese / per. z pol. N. Sydiachenko. Kyiv: Yunivers, 247 s.*
7. *Muzei u doshkilnomu navchalnomu zakladi, 2011. Kyiv: «Shkilnyi svit», 127 s.*
8. Nemyrovych-Danchenko, V., 1953. *Staty. Rechy. Besedy. Pysma. Moskva: Hos. yzdat. khudozh. lit., 600 s.*
9. *Pedahohichna maisternist, 1997 / I. A. Ziaziun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos ta in.; Za red. I. A. Ziaziuna. Kyiv: Vyshcha shk., 349 s.*
10. *Rekomendatsiia Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (IeS) «Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia» vid 18 hrudnia 2006 roku [online]. [Data zvernennia http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_975] [Data zvernennia 12 Liutoho 2020].*
11. Rusova, S., 1996. *Doshkilne vykhovannia. Vybr. ped. tvory. Kyiv: «Osvita», 162 s.*
12. *Fakhova praktyka vchytelia-slovesnyka: navchalnyi posibnyk, 2011/ O. M. Semenoh, L. O. Bazyl, T. I. Diatlenko. Luhansk: «Noulidzh», 496 s.*
13. Filipchuk, N., 2018. *Muzeina pedahohika i vykhovannia natsii. Molodyi vchenyi, 3 (55), s. 137–142.*

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-175-190>
УДК 378:355:340.134 (477) "199"

Шайдюк Станіслав Вікторович,
аспірант Інституту педагогіки НАПН України
Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9254-3771>
sv.shaidiuk@ukr.net

РОЗБУДОВА ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (2000 – 2013 РР.): ЗАКОНОДАВЧА БАЗА

Анотація. У статті висвітлено трансформаційні процеси у вищій військовій освіті незалежної України, що припали на перше десятиліття XXI ст. Проаналізовано основні нормативно-правові акти (закони, постанови, накази), прийняті в зазначений період щодо реформування військової освіти, узагальнено зміни, що

відбулися під їхнім впливом. Особливу увагу приділено аналізу стратегічного оборонного бюлетеня – документа оборонного планування, який розробляє МО України за результатами огляду (перевірки) стану Збройних сил України (далі – ЗС України), для визначення основних напрямів реалізації воєнної політики та подальшого розвитку сил оборони, а також матеріалів Інформаційного бюлетеня Міністерства оборони України (2005–2012).

Обґрунтовано позитивні й негативні особливості розвитку національної системи підготовки фахівців для потреб ЗС України та інших військових формувань у досліджуваній час, відображено зміни в підготовці військових фахівців, пов'язані з урізноманітненням рівнів такої підготовки. На основі аналізу дібраних статистичних даних щодо чисельності Збройних сил України та показників замовлення на підготовку військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ, нині (з 2018 р.) – вищі заклади військової освіти) зроблено узагальнення щодо зрушень (зменшення) цих показників. Складено також авторські схеми, що систематизовано і стисло відображають організаційні зміни в мережі ВВНЗ України на різних етапах її розвитку: станом на 2005 р., 2011 р. та 2013 р. Окреслено діяльність науково-дослідних установ ЗС України як складників системи підготовки військових фахівців.

Розкрито такі новації в розбудові вищої освіти військової освіти (далі – ВВО) в незалежній Україні у визначених хронологічних межах, як започаткування впровадження стандартів НАТО в діяльність ЗС України та ВВНЗ (упровадження триває донині), відмова від практики однорічного оборонного планування й перехід до програмно-цільового стратегічного планування за стандартами НАТО, запровадження кредитну систему врахування залікових оцінок (ECTS) для уніфікації кількісних параметрів здобутої вищої освіти, додатки до диплома про вищу освіту європейського зразка.

Ключові слова: Збройні сили України; реформа військової освіти; вищі військові навчальні заклади, військові науково-дослідні установи, стандарти НАТО.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Досліджуючи тенденції розвитку ВВО в незалежній Україні, вже розкрили особливості становлення ВВО у 1990-і роки [1, с. 134–139]. Установлено, що до основних тогочасних тенденцій цього процесу варто віднести, по-перше, започаткування в державі інтеграції ВВО із системою вищої освіти, по-друге, розроблення нової нормативно-правової бази ВВО та її адаптацію до нових суспільно-політичних реалій суверенного існування України. Тому логічною є необхідність продовжувати аналітичне розкриття розбудови ВВО протягом 2000 – 2013 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі питання розвитку ВВО в Україні висвітлено в монографії М. Нецадима «Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика» (2004 р.) [2], дисертації М. Голик «Формування вищої військової освіти в Україні (1992 – 1998 рр.)» [3], а також у низці наукових статей: С. Полторака «Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державоуправлінські аспекти» (2016 р.) [4], О. Шповалова, Ю. Бараша «Розвиток системи вищої військової освіти України» (2008 р.) [5]. Однак питання визначення позитивних і негативних особливостей розвитку ВВО в незалежній Україні в перші десятиліття незалежності донині залишається нерозкритими.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Висвітлити законодавчі засади реформування вищої освіти військової освіти (ВВО) у незалежній Україні у 2000 – 2013 рр., проаналізувати й узагальнити зміни в освітній політиці щодо ВВО, у мережі українських закладів ВВО, аби з'ясувати провідні тенденції оновлення ВВО на засадах оборонної доктрини незалежної держави.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

На початку 2000-х р. розбудова ЗС України здійснювалася в межах Державної програми реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2005 року, прийнятої в липні 2000 р. [6]. Її головна мета полягала в створенні сучасної моделі ЗС України за принципом оборонної достатності, тобто «оптимальних за чисельністю, мобільних, добре озброєних, всебічно забезпечених і навчених військ (сил), спроможних виконувати покладені на них завдання з урахуванням економічних можливостей України» [7, с. 9]. Варто наголосити, що програма передбачала насамперед удосконалення нормативно-правової бази діяльності ЗС України, їхніх структур та управління, скорочення чисельності особового складу, кількості озброєння і військової техніки (далі – ОіВТ), покращення підготовки військ (сил), впровадження контрактного принципу комплектування ЗС особовим складом.

У базових документах, прийнятих упродовж 2000–2013 рр., було сформульовано стратегічні цілі та завдання щодо побудови сучасних боєздатних ЗС України. Так, 22 червня 2004 р. Указом Президента України Л. Кучми ухвалено перший Стратегічний оборонний бюлетень України²[8] та прийнято рішення щодо розроблення проекту Державної програми розвитку ЗС України на 2006 – 2011 рр., у якій мали бути враховані нові суспільно-політичні норми та вимоги щодо забезпечення державної безпеки.

9 грудня 2005 р. на засіданні Ради національної безпеки й оборони України ухвалили «Державну програму розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки» [9], згідно з якою МО України відмовилося від практики однорічного оборонного планування та перейшло до програмно-цільового методу стратегічного планування дій (середньострокове планування), що відповідає стандартам НАТО3(STANAG4). Метою запровадження стандартів НАТО було визначено забезпечення максимальної взаємосумісності ЗС України зі збройними силами держав-членів НАТО, а впровадження стандартів НАТО в Україні стало «важливим елементом реформування сектору безпеки й оборони України» [10]. Необхідно уточнити, що завдання впровадження стандартів НАТО постали перед Україною ще в 1997 р. після підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО [11], яка й донині залишається основним документом, що визначає відносини між Україною та НАТО. У Статті 3 Хартії

² Стратегічний оборонний бюлетень – це документ оборонного планування, який розробляє МО України за результатами огляду (перевірки) стану ЗСУ. Метою документу є визначення основних напрямів реалізації воєнної політики та подальшого розвитку сил оборони.

³ Стандарт НАТО – міжнародний договір, який регламентує загальні правила і порядок спільних дій, єдину термінологію й умови уніфікації технічних процесів, ОВТ та іншої матеріальної частини збройних сил держав – членів НАТО і країн-партнерів [12, с. 68]. Умовно стандарти поділяють на три групи: адміністративні – визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією; оперативні – спрямовані на оперативне планування застосування військ (сил); матеріально-технічні – визначають єдині вимоги до ОВТ союзників, управління їх життєвим циклом, а також до кодифікації предметів забезпечення.

⁴ STANAG (укр. – стандарт) – Угоди зі стандартизації (англ. Standardization Agreement; STANAG), що публікуються двома офіційними мовами (англійською і французькою). Їх генерує агентство зі стандартизації НАТО, яке розташоване у Брюсселі.

зазначено, що «Україна підтверджує свою рішучість і далі продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний та цивільний контроль над збройними силами та підвищувати їх оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країна-партнерів» [11].

Додамо також, що, починаючи з 2012 р., Україна розпочала участь у програмі НАТО DEEP (Defence Education Enhancement Program5), яка допомагає країнам-партнерам (не членам НАТО) у розвитку та реформуванні системи військової освіти. Основна увага приділяється питанням опрацювання програм певних навчальних дисциплін та методиці їхнього викладання у визначених вищих військових навчальних закладах [13].

У Програмі [9] також окреслено основні проблеми, пов'язані з реформування ЗС України, які не вдалося розв'язати в попередні роки та вказано напрями їхнього розв'язання. Окремий розділ було присвячено визначенню основних напрямів удосконалення військової освіти. Йшлося насамперед про доцільність скорочення кількості ВВНЗ, яку визнали такою, що значно перевищувала потреби ЗС України. Уточнимо, що станом на початок 2005 навчального року освіту військових фахівців здійснювали в понад 60 ВВНЗ та військових навчальних підрозділах цивільних ВНЗ (Схема 1). На кінець 2005 навчального року чисельність особового складу в системі військової освіти становила понад 31 тис. осіб (до цієї кількості входили ті, хто навчається, ті, хто навчає, й адміністративно-технічні працівники), що дорівнювало 11 % загальної чисельності ЗС України. Тому було прийнято рішення [7, с. 54] до кінця 2011 р. зменшити кількісний склад ВНЗ та військових факультетів до 12 одиниць, а чисельність особового навчально-викладацького складу довести приблизно до 10 тис. посад, у т.ч. 7000 – військовослужбовці, 3000 – цивільні особи, що сукупно мало становити 7 % загальної чисельності ЗС України (Схема 2).

Перш ніж розкрити особливості формування нових підходів до підготовки військових кадрів, необхідно пояснити, що відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 «Про створення єдиної системи військової освіти» [14] підготовку військових фахівців почали здійснювати за такими трьома рівнями:

– тактичний – для військових фахівців, які готуються до виконання завдань за посадами тактичної ланки, й отримують такі освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст або магістр. Такі службовці складають категорію офіцерів військового управління тактичного рівня. Їхньою підготовкою займаються як військові навчальні підрозділи цивільних ВНЗ, так і ВВНЗ;

– оперативно-тактичний – підготовка офіцерів оперативно-тактичного рівня, яка покладалася на Академію ЗС України та на командно штабні факультети інших ВВНЗ (станом на 2013 р. – цим займалися лише Національний університет оборони України та Військово-медична академія). Такі службовці здобували вищу військову оперативно-тактичну освіту рівня «магістр»;

– оперативно-стратегічний – підготовка офіцерів оперативно-стратегічного рівня здійснюється в Академії ЗС України (станом на 2013 р. – Національний університет оборони України). Випускники цього навчального закладу здобували вищу військово-оперативну освіту рівня «магістр».

До принципово важливих освітніх новацій відносимо рішення про створення військових навчальних закладів для окремих видів ЗС України. Згідно з Постановою Кабінету міністрів України «Про заходи щодо оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів»

від 2005 р. [15] фахівців для Сухопутних військ мав готувати Львівський інститут Сухопутних військ (у 2005 р. його реорганізували, а з 2009 р. перетворили на Академію сухопутних військ ЗС України) [16], фахівців для повітряних сил – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (створений 2003 р.) [17], для Військово-морських сил – Академія військово-морських сил імені П. С. Нахімова (сформована у 2009 р. у м. Севастополі) [18].

Наголосимо на важливості розширення в досліджуваній історичний період інтеграції систем військової та цивільної вищої освіти в Україні, що відбувалося відповідно до наказу Міністерства освіти й науки України та Міністерства оборони України № 1190/560 від 15.08.2003 року «Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів» [19], і реалізовувалося завдяки включенню деяких військових навчальних закладів до складу провідних цивільних університетів (див. Схема 4). Така інтеграція дала змогу використовувати науково-педагогічні можливості цивільних навчальних закладів у здобуття військової освіти. Крім того, з 2005 р. розпочалося планомірне запровадження підготовки військових фахівців тактичного рівня в цивільних вищих навчальних закладах за схемою “чотири роки навчання – студент, один рік навчання – курсант” [20, с. 56], що дозволило зменшити щорічні витрати МО України на підготовку молодших офіцерів.

У 2005 р. також розпочалося створення навчально-практичних комплексів, що є результатом об’єднання можливостей ВВНЗ і навчальних центрів у військових частинах, й уможливили покращення практичної підготовки майбутніх військових фахівців тактичного рівня [21, с. 45–46].

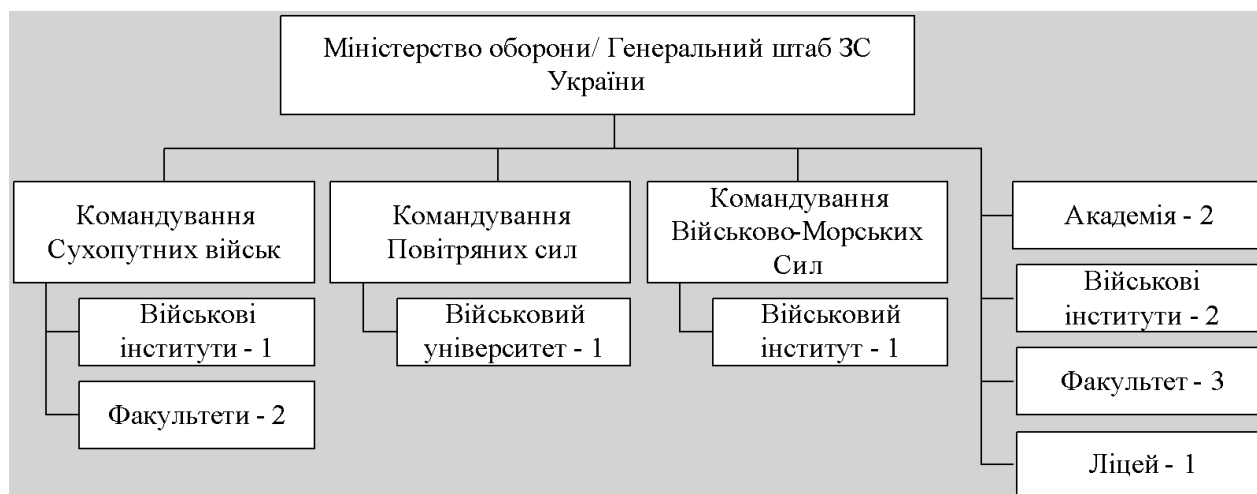
Схема 1

Система військових навчальних закладів Збройних Сил України станом на кінець 2005 р. (складено автором)

Схема 2

Система військових навчальних закладів ЗС України станом на 2011 р.
 (відповідно до Державної програми розвитку ЗС України на 2006–2011 рр.) (укладено автором)

Одночасно з оптимізацією й удосконаленням мережі військових навчальних закладів на тлі скорочення чисельності ЗС України (Таблиця 1) розпочалося скорочення державного замовлення на підготовку військових фахівців [22, с. 38] (Таблиця 2).

Таблиця 1

Показники чисельності ЗС України (за роками) [23]

Рік	2005	2006	2007	2008	2010	2011
Кількість військових	245000	221000	200000	191000	200000	192000

Таблиця 2

**Показники замовлення на підготовку військових фахівців
 (за різними рівнями підготовки) [21, с. 39]**

	2006	2007	2008	2009	2010
Для ЗС України	1334	743	1368	1938	1217
Для інших військових формувань	420	286	361	53	266
Усього	1754	1029	1679	1991	1483

З'ясовано, що у 2012 р. із затвердженням Концепції реформування й розвитку ЗС України на період до 2017 р. [24] розпочався новий етап військової реформи, оскільки Концепція визначала основні напрями розвитку та реформування ЗС України відповідно до пріоритетів та принципів державної політики у сфері національної безпеки та оборони, що полягало в створенні «боездатних, мобільних, якісно підготовлених, всебічно забезпечених, професійних Збройних Сил, здатних швидко реагувати на реальні й потенційні загрози національній безпеці у воєнній сфері, ефективно стримати та гарантовано ліквідувати (локалізувати, нейтралізувати) збройний конфлікт на ранній стадії його виникнення, не допускаючи переростання в масштабну агресію, та спроможних брати активну участь у міжнародних заходах з підтримання миру й безпеки» [25, с. 3].

Аналіз Концепції доводить, що підготовку офіцерських кадрів за основними військовими спеціальностями зосереджували в Національному університеті оборони України, вищих військових навчальних закладах різних видів ЗС України та Військовій академії (м. Одеса). Офіцерів окремих високотехнологічних спеціальностей почали готувати у військових навчальних підрозділах провідних цивільних вищих навчальних закладів: у Національному університеті імені Тараса Шевченка (м. Київ), Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (м. Харків), Державному університеті телекомунікацій (м. Київ) та Харківському політехнічному інституті. Відповідно до основних напрямів реформування й розвитку ЗС України до 2017 р. пріоритетом навчального процесу визнали формування в майбутніх командирів високих лідерських якостей [25, с. 10]. Висувалося завдання укомплектувати науково-педагогічний склад військових навчальних закладів найбільш підготовленими офіцерами з практичним досвідом керівництва військовими частинами, з'єднаннями та органами військового управління [25, с. 8].

У Концепції також наголошувалося на необхідності забезпечити ширше залучення вищого командного складу ЗС України до проведення лекцій, збільшити питому вагу практичних занять на бойовій техніці та забезпечити участь слухачів і курсантів у навчаннях, тренуваннях, які проводяться з військами (силами) [25, с. 10].

Реформування військової освіти в досліджуваній період було зосереджено на: підвищенні її якості, оптимізації кількості військових навчальних закладів Збройних Сил і чисельності їхнього особового складу, а також на зменшенні щорічних витрат на їхнє утримання. Окрім ВВО фахова підготовка та її вдосконалення здійснювалося й у межах мережі науково-дослідних установ, які водночас забезпечували збереження для потреб Збройних Сил наукового потенціалу.

Основними науковими та науково-технічними установами ЗС України є [27]:

– Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки Збройних Сил України (створено на базі Наукового центру Сухопутних військ та Наукового центру проблем захисту від високоточної зброї, які функціонували при Київському інституті Сухопутних військ у 1997 р.) [28], який є головною науковою установою Міноборони з дослідження проблем воєнно-технічної політики (ВТП) у сфері розвитку озброєння та військової техніки, формує загальні наукові напрями щодо розв'язання проблем створення та перспектив розвитку ОВТ та здійснює цільову підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації;

– Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, базою для якого в 1992 р. став «39-й науково-дослідний інститут військ протиповітряної оборони Сухопутних військ СРСР» (м. Київ) [29], що здійснює наукові дослідження оперативно-стратегічного рівня за напрямом бойового застосування ЗС України у воєнних конфліктах;

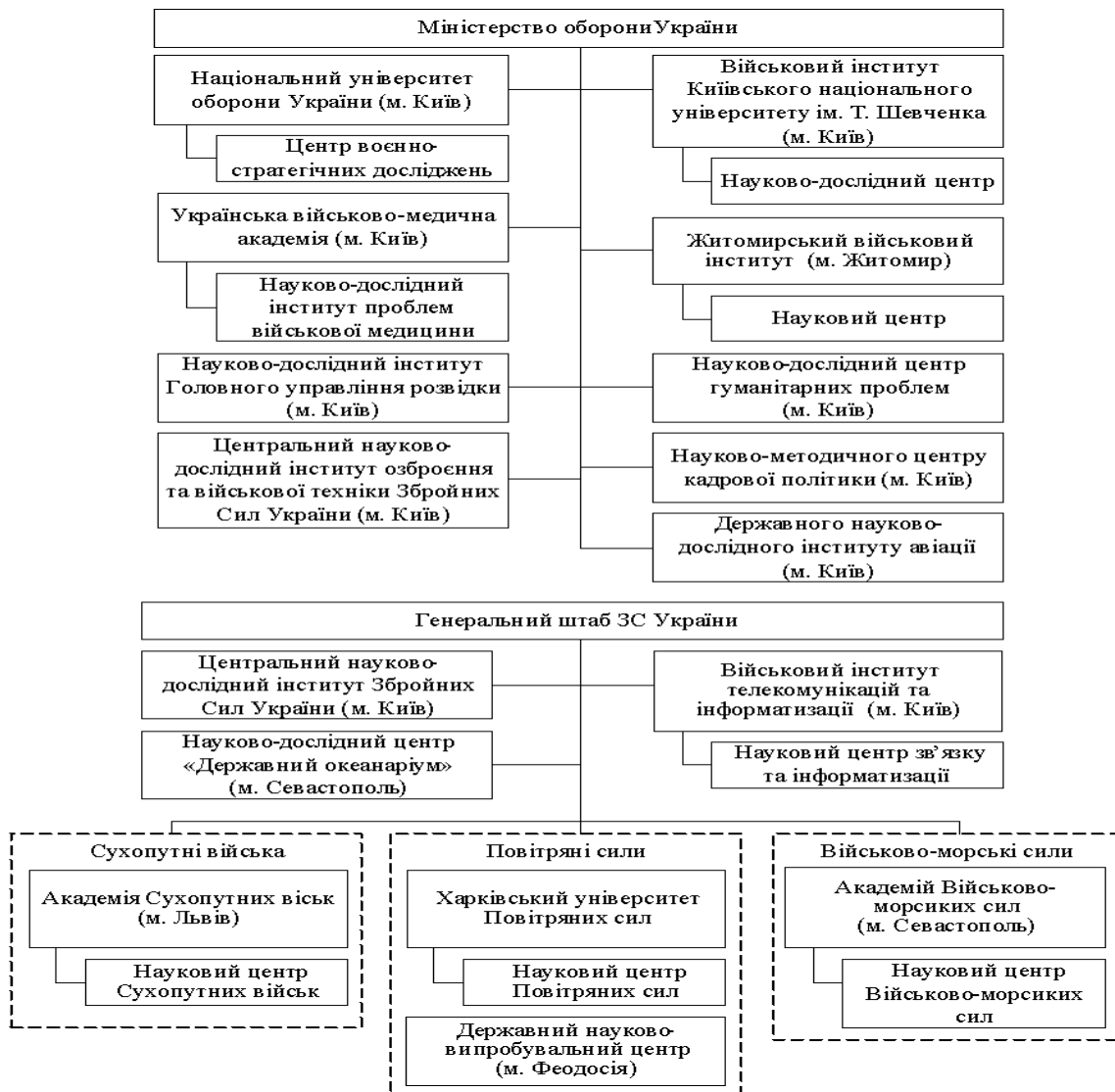
– Центр воєнно-стратегічних досліджень, створений 30 квітня 2008 р. на базі Національного науково-дослідного центру оборонних технологій і воєнної безпеки України, Науково-методичного центру військової освіти Міністерства оборони України й Наукового центру Національної академії оборони України [30]. Центр здійснює наукові дослідження проблем воєнної політики та воєнної стратегії, розвитку інформаційних технологій та впровадження проектів з інформатизації, воєнної економіки, військової освіти та науки, військового законодавства.

– Діяльність науково-дослідних установ спрямовувалася на практичне розв'язання найбільш актуальних проблем розвитку, підготовки, застосування, управління та всебічного забезпечення військ (сил), оснащення їх новітніми зразками озброєння та військової техніки [25, с. 10].

Станом на 2013 р. мережу науково-дослідних установ ЗС України склали 16 науково-дослідних інститутів і центрів (Схема 3) [26].

Схема 3

**Система науково-дослідних установ і наукових підрозділів
 (укладено автором)**

Продовження вдосконалення мережі вищих закладів військової освіти відповідно до потреб ЗС України у 2013 р. відзначилось тим, що до складу Державного університету телекомунікацій перепідпорядкували Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова Національного авіаційного університету та Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (м. Київ) [31].

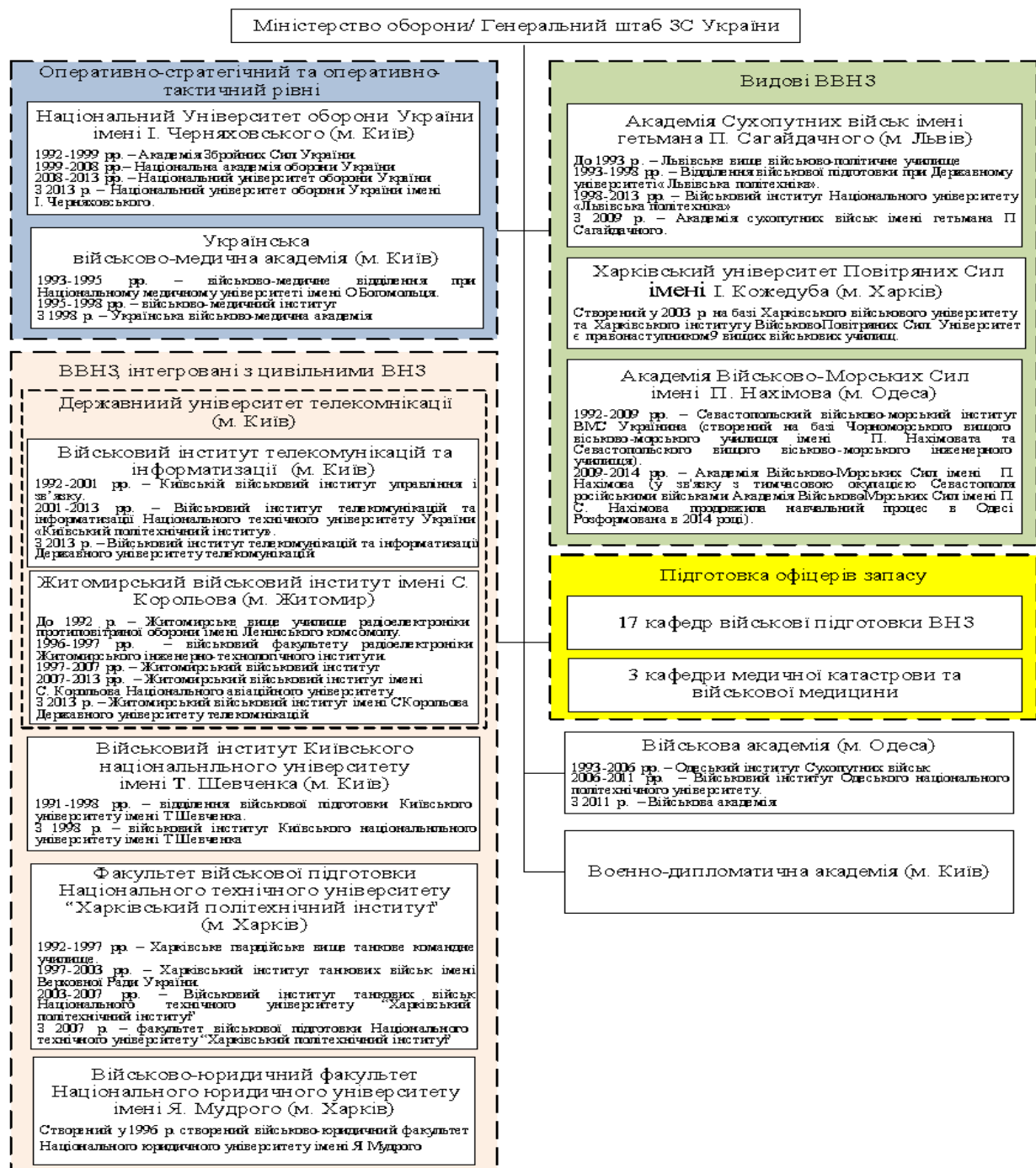
На кінець 2013 р. підготовку військових фахівців в Україні здійснювали в 32 ВНЗ і військових навчальних підрозділах цивільних ВНЗ (Схема 4). Так, фахівців оперативного та оперативного-стратегічного рівнів готували в Національному університеті оборони України імені І. Черняхівського (м. Київ), Українській військово-медичній академії (м. Київ) та Воєнно-дипломатичній академії (м. Київ). Фахівців тактичного рівня готували в 10 навчальних закладах (3 видівих військових навчальних закладах,

Військовій академії (м. Одеса), Українській військово-медичній академії та 5 військових навчальних підрозділах цивільних ВНЗ [32, с. 39].

1 травня 2014 р. у зв'язку з військовою агресією РФ виконувач обов'язків Президента України О.В. Турчинов відновив призов до лав Збройних сил [33], а вже 14 травня у зв'язку зі зміною військово-політичної ситуації тимчасово зупинив виконання Державної комплексної програми реформування й розвитку ЗСУ на період до 2017 р. [34].

Схема 4

Мережа закладів із підготовки військових фахівців Збройних сил України на кінець 2013 р. (укладено автором)

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

У 2000-х роках мережа й система військової освіти та науки в Україні зазнала істотних якісних і кількісних змін у сенсі оптимізації й удосконалення їхнього функціонування. Організація в Україні оновлених військових закладів освіти підпорядковувалася меті створення потужних видових навчально-наукових центрів, до складу яких увійшли різнотипні навчальні підрозділи – військові кафедри і факультети цивільних закладів вищої освіти, військові академії та університети. Таке реформування дало змогу зосередити на єдиних навчальних базах підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців усіх рівнів військового управління (тактичний, оперативно-тактичний та оперативно-стратегічний рівні), забезпечити інтеграцію військової освіти та науки з цивільною сферою освіти й науки, зменшити бюджетні видатки на утримання мережі закладів вищої військової освіти.

МО України ввело в дію євроатлантичні принципи розбудови ЗС і відповідно до цього проводило нову кадрову політику та управління військовою кар'єрою службовців. Завдяки цьому вдалось, по-перше, відмовитися від практики однорічного оборонного планування та перейти до програмно-цільового стратегічного планування за стандартами НАТО. По-друге, впровадити елементи європейської вищої освіти – кредитну систему врахування залікових оцінок (European Credit Transfer System, ECTS) для уніфікації кількісних параметрів здобутої вищої освіти, додатки до диплома про вищу освіту європейського зразка [35, с. 58].

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Шайдюк, С. Законодавча розбудова вищої військової освіти України у 90-х роках ХХ ст. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4.
2. Нещадим, М. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. Київ. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003.
3. Голик, М. Формування вищої військової освіти в Україні (1992–1998 рр.), *Автореферат дисертації кандидата історичних наук: 20.02.22 «Військова історія»*.
4. Полторац, С., 2016. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: Державноуправлінські аспекти. Дата оновлення: 03.03.2016 р. Доступно: <<http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4866&i=14>> [Дата звернення 03 Квітня 2020].
5. Шповалова, О. та Бараш, М., 2008. Розвиток системи вищої військової освіти України. Дата оновлення: 03.03.2008 р. Доступно: <https://niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/2008_3-8.pdf> [Дата звернення: 02 Червня 2018].
6. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 29 травня 2000 року «Про Державну програму реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року»: Указ Президента України № 927/2000 від 28 липня 2000 року. Дата оновлення: 07.08.2001 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2000/ed20010807>> Доступно: [Дата 19 Жовтня 2019].
7. Біла Книга 2005, 2006 *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.

8. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 17 червня 2004 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року»: Указ Президента України № 670/2004 від 22 червня 2004 року. Дата оновлення: 09.07.2004 р. Доступно: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/670/2004>> [Дата звернення: 25 Листопад 2019].
9. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 19 грудня 2005 року «Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 рік: Указ Президента України від 22 грудня 2005 року. Дата оновлення: 07.08.2001 р. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1237/2000>> [Дата звернення: 19 Жовтня 2019].
10. Україна і стандарти НАТО: як влучити в «рухому ціль»? Доступно: <http://neweuropa.org.ua/analytics/ukrai-na-i-standarty-nato-yak-vluchyty-u-ruhomu-tsil/#_edn1> [Дата звернення: 15 Лютого 2020].
11. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. Дата оновлення: 09.07.1997. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002> [Дата звернення: 10 Січня 2020].
12. Саганюк, Ф.В., Фролов, В.С. та Павленко В.І., 2018 Сектор Безпеки й оборони України: стратегічне керівництво та військове управління. *Монографія*. Київ. Центр забезпечення Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних сил.
13. Військова освіта і програми розвитку: що дали 20 років партнерства України з НАТО. Доступно: <<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/8/7075781/>> [Дата звернення: 17 Грудня 2019].
14. Про створення єдиної системи військової освіти: Постанова Кабінету міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 року. Дата оновлення: 26.09.2007. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1410-97-%D0%BF>> [Дата звернення: 23 Грудня 2019].
15. Про заходи щодо оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів: Постанова Кабінету міністрів України від 26 травня 2005 року № 381. Дата оновлення: 10.02.2012. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2005-%D0%BF>> [Дата звернення: 13 Лютого 2020].
16. Історія Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Доступно: <<http://www.asv.gov.ua/?q=asv/istoriya-akademiyi>> [Дата звернення: 17 Січня 2020].
17. Про утворення Харківського університету Повітряних Сил та Об'єднаного науково-дослідного інституту Збройних Сил: Постанова Кабінету міністрів України № 1430 від 10 вересня 2003 року. Дата оновлення: 10.02.2012. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1430-2003-%D0%BF>> [Дата звернення: 17 Січня 2020].
18. Про заходи щодо подальшої оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів: Постанова Кабінету міністрів України № 467 від 13 травня 2009 року. Дата оновлення: 10.02.2012. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/467-2009-%D0%BF>> [Дата звернення: 17 Січня 2020].
19. Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти й науки України та міністерства оборони України 15.08.2013 № 1190/560. Дата оновлення: 27.11.2018. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1541-13/sp:head:max100>> [Дата звернення: 17 Січня 2020].

20. Біла книга 2005, 2006. *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.
21. Біла книга 2006, 2007. *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.
22. Біла книга 2010., 2011. *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.
23. Від півмільйона до 250 тисяч: як змінювалась чисельність Збройних Сил України. Доступно: <https://24tv.ua/vid_pivmilyona_do_250_tisyach_yak_zminyuvalas_chiselnist_zbroynih_sil_ukrayini_n759327> [Дата звернення: 13 Лютого 2020].
24. Про Концепцію реформування й розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року: Рішення Ради національної безпеки й оборони України від 29 грудня 2012 року. Дата оновлення: 18.03.2016. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0006525-12>> [Дата звернення: 16 Січня 2020].
25. Основні напрями реформування й розвитку Збройних сил України на період до 2017 року. Доступно: <https://orbms.at.ua/Podgotovka/rozvitok_zsu_do_2017r.pdf> [Дата звернення: 16. Грудня 2020].
26. Гусак, Ю. та Кліщевський, М., 2013. Становлення системи воєнно-наукових досліджень у незалежній Україні: 1991–2013 роки. *Наука й оборона*, 4. с. 33–41.
27. Військова освіта та наука. Доступно: <<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka>> [Дата звернення: 16 Грудня 2020].
28. Про створення Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України: Постанова Кабінет міністрів України від 11 грудня 1996 р. N 1495. Дата оновлення: 05.05.1997. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1495-96-%D0%BF>> [Дата звернення: 08 Лютого 2020].
29. О формировании Центрального научно-исследовательского института Вооруженных Сил Украины (ЦНИИ ВСУ): Приказ Министра обороны Украины № 15 от 14 февраля 1992 года. Дата оновлення: 14.02.1992. Доступно: <http://www.mil.gov.ua/zndi/images/nakaz_15.jpg> [Дата звернення: 08 Лютого 2020].
30. Центр воєнно-стратегічних досліджень Доступно: <<http://https://nuou.org.ua/u/stru/centers/cvsd/>> [Дата звернення: 13 Лютого 2020].
31. Про утворення Державного університету телекомунікацій: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 509-р від 26 червня 2013 року. Дата оновлення: 18.06.2014. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/509-2013%D1%80>> [Дата звернення: 15 Січня 2020].
32. Біла книга 2011, 2012 *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.
33. Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо підвищення обороноздатності держави від 01.05.2014 № 447/2014»: Указ Президента України. Дата оновлення: 01.05.2014. Доступно: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/447/2014>> [Дата звернення: 15 Січня 2020].
34. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо підвищення ефективності планування в секторі безпеки й оборони» від 13.05.2014 № 468/2014. Дата оновлення: 24.03.2017. Доступно: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/468/2014>> [Дата звернення: 15 Січня 2020].
35. Біла книга 2007, 2008. *Інформаційний бюлетень Міністерства оборони України*. Київ.

LEGISLATIVE CONSTRUCTION OF HIGHER MILITARY EDUCATION OF UKRAINE (2000–2013): LEGISLATION BASE

Stanislav Shaidiuk,

Postgraduate student the Institute of Pedagogy
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9254-3771>
sv.shaidiuk@ukr.net

Abstract. The article covers the transformation processes in the higher military education of independent Ukraine, which occurred in the first decade of the 21st century. The basic regulatory legal acts (laws, decrees, orders) adopted during the specified period concerning the reform of military education are analyzed. The changes that took place under their influence are summarized. The positive and negative peculiarities of the development of the national system of specialist training for the needs of the Armed Forces of Ukraine and other military organizations in the studied time are substantiated.

In the 2000s, the network and system of higher military education and science in Ukraine underwent significant qualitative and quantitative changes in the sense of optimization and improvement of their functioning. The organization of renewed military educational institutions in Ukraine was subordinated to the purpose of creating powerful type-based educational and scientific centres, which included various educational units, notably military departments and faculties of higher civil education institutions, military academies and universities. This reform made enabled focusing on training, retraining and advanced training of military personnel at all levels of military administration on the unified educational bases, to ensure integration of military education and science with civilian field of education and science, and to reduce budget expenditures for the maintenance of a network of higher education institutions.

Since the 2012 the Ministry of Defence of Ukraine has introduced Euro-Atlantic principles and, accordingly, implemented new personnel policies and management of military officer careers. Due to this, it was possible, firstly, to abandon the practice of one-year defence planning and to move to NATO-based programmatic strategic planning. Secondly, to introduce elements of European higher education – a credit system for accounting grades to unify the quantitative parameters of higher education received, annex to the diploma on higher education of a European standard.

Key words: the Armed Forces of Ukraine; reform of military education; higher military education institutions; military researching institutions, NATO standardization.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Shaidiuk, S. *Zakonodavcha rozbudova vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy u 90-kh rokakh KhKh st. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. 2018. № 4.
2. Neshchadym, M. *Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia*. Kyiv. Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2003.

3. Holyk, M. Formuvannya vyshchoi viiskovoi osvity v Ukraini (1992–1998 rr.), Avtoreferat dysertatsii kandydata istorychnykh nauk: 20.02.22 «Viiskova istoriia».
4. Poltorak, S., 2016. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta za kordonom: Derzhavnoupravlinski aspekty. Data onovlennia: 03.03.2016 r. Dostupno: <<http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4866&i=14>> [Data zvernennia 03 Kvitnia 2020].
5. Shpovalova, O. ta Barash, M., 2008. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy. Data onovlennia: 03.03.2008 r. Dostupno: <https://niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/2008_3-8.pdf> [Data zvernennia: 02 Chervnia 2018].
6. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 29 travnia 2000 roku «Pro Derzhavnu prohramu reformuvannia ta rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy na period do 2005 roku»: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 927/2000 vid 28 lypnia 2000 roku. Data onovlennia: 07.08.2001 r. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2000/ed20010807>> [Data zvernennia: 19 Zhovtnia 2019].
7. Bila Knyha 2005, 2006 Informatsiinyi biuleten Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.
8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 17 chervnia 2004 roku «Pro Stratehichniy oboronnyi biuleten Ukrainy na period do 2015 roku»: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 670/2004 vid 22 chervnia 2004 roku. Data onovlennia: 09.07.2004 r. Dostupno: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/670/2004>> [Data zvernennia: 25 Lystopad 2019].
9. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 19 hrudnia 2005 roku «Pro Derzhavnu prohramu rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy na 2006–2011 rik: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 22 hrudnia 2005 roku. Data onovlennia: 07.08.2001 r. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1237/2000>> [Data zvernennia: 19 Zhovtnia 2019].
10. Ukraïna i standarty NATO: yak vluchyty v «rukhomu tsil»? Dostupno: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrai-na-i-standarty-nato-yak-rluchyty-u-ruhomu-tsil/#_edn1> [Data zvernennia: 15 Liutoho 2020].
11. Khartiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho dohovoru. Data onovlennia: 09.07.1997. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002> [Data zvernennia: 10 Sichnia 2020].
12. Sahaniuk, F.V., Frolov, V.S. ta Pavlenko V.I., 2018 Sektor Bezpeky y oborony Ukrainy: stratehichne kerivnytstvo ta viiskove upravlinnia. *Monohrafiia*. Kyiv. Tsentrl zabezpechennia Ministerstva oborony ta Heneralnoho shtabu Zbroinykh.
13. Viiskova osvita i prohramy rozvytku: shcho daly 20 rokiv partnerstva Ukrainy z NATO. Dostupno: <<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/8/7075781/>> [Data zvernennia: 17 Hrudnia 2019].
14. Pro stvorennia yedynoi systemy viiskovoi osvity: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 1410 vid 15 hrudnia 1997 roku. Data onovlennia: 26.09.2007. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1410-97-%D0%BF>> [Data zvernennia: 23 Hrudnia 2019].
15. Pro zakhody shchodo optymizatsii merezhi vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv i viiskovykh navchalnykh pidrozdiliv vyshchykh navchalnykh zakladiv: Postanova Kabinetna ministriv Ukrainy vid 26 travnia 2005 roku № 381. Data onovlennia: 10.02.2012. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2005-%D0%BF>> [Data zvernennia: 13 Liutoho 2020].
16. Istoriia Natsionalnoi akademii sukhoputnykh viisk imeni hetmana Petra Sahaidachnoho. Dostupno: <<http://www.asv.gov.ua/?q=asv/istoriya-akademiyi>> [Data zvernennia: 17 Sichnia 2020].

17. Pro utvorennia Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl ta Obiednanoho naukovo-doslidnoho instytutu Zbroinykh Syl: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 1430 vid 10 veresnia 2003 roku. Data onovlennia: 10.02.2012. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1430-2003-%D0%BF>> [Data zvernennia: 17 Sichnia 2020].
18. Pro zakhody shchodo podalshoi optymizatsii merezhi vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv ta viiskovykh navchalnykh pidrozdiliv vyshchykh navchalnykh zakladiv: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 467 vid 13 travnia 2009 roku. Data onovlennia: 10.02.2012. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/467-2009-%D0%BF>> [Data zvernennia: 17 Sichnia 2020].
19. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro viiskovi navchalni pidrozdily vyshchykh navchalnykh zakladiv: Nakaz Ministerstva osvity y nauky Ukrainy ta ministerstva oborony Ukrainy 15.08.2013 № 1190/560. Data onovlennia: 27.11.2018. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1541-13/sp:head:max100>> [Data zvernennia: 17 Sichnia 2020].
20. Bila knyha 2005, 2006. Informatsiinyi biuletен Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.
21. Bila knyha 2006, 2007. Informatsiinyi biuletен Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.
22. Bila knyha 2010., 2011. Informatsiinyi biuletен Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.
23. Vid pivmiliona do 250 tysiach: yak zminiuvalas chyselnist Zbroinykh Syl Ukrainy. Dostupno: <https://24tv.ua/vid_pivmilyona_do_250_tisyach_yak_zminyuvalas_chiselnist_zbroinykh_syl_ukrayini_n759327> [Data zvernennia: 13 Liutoho 2020].
24. Pro Kontseptsiuu reformuvannia y rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy na period do 2017 roku: Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2012 roku. Data onovlennia: 18.03.2016. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0006525-12>> [Data zvernennia: 16 Sichnia 2020].
25. Osnovni napriamy reformuvannia y rozvytku Zbroinykh syl Ukrainy na period do 2017 roku. Dostupno: <https://orbms.at.ua/Podgotovka/rozvitok_zsu_do_2017r.pdf> [Data zvernennia: 16. Hrudnia 2020].
26. Husak, Yu. ta Klishchevskiy, M., 2013. Stanovlennia systemy voienno-naukovykh doslidzhen u nezalezhnii Ukraini: 1991–2013 roky. *Nauka y oborona*, 4. s. 33–41.
27. Viiskova osvita ta nauka. Dostupno: <<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka>> [Data zvernennia: 16 Hrudnia 2020].
28. Pro stvorennia Tsentralnoho naukovo-doslidnoho instytutu ozbroiennia ta viiskovoi tekhniky Zbroinykh Syl Ukrainy: Postanova Kabinet ministriv Ukrainy vid 11 hrudnia 1996 r. N 1495. Data onovlennia: 05.05.1997. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1495-96-%D0%BF>> [Data zvernennia: 08 Liutoho 2020].
29. Formirovaniy Tsentralnoho nauchno-yssledovatel'skogo unistytuta Vooruzhennykh Syl Ukrainy (TsNYY VSU): Prykaz Mynustra oborony Ukrainy № 15 ot 14 fevralia 1992 hoda. Data onovlennia: 14.02.1992. Dostupno: <http://www.mil.gov.ua/zndi/images/nakaz_15.jpg> [Data zvernennia: 08 Liutoho 2020].
30. Tsentr voienne-stratichnykh doslidzhen. Dostupno: <<https://nuou.org.ua/u/stru/centers/cvsd/>> [Data zvernennia: 13 Liutoho 2020].
31. Pro utvorennia Derzhavnoho universytetu telekomunikatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 509-r vid 26 chervnia 2013 roku. Data onovlennia: 18.06.2014. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/509-2013-%D1%80>> [Data zvernennia: 15 Sichnia 2020].

32. Bila knyha 2011, 2012. Informatsiinyi biuleten Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.
33. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 28 kvitnia 2014 roku «Pro zakhody shchodo pidvyshchennia oboronozdatnosti derzhavy vid 01.05.2014 № 447/2014»: Ukaz Prezydenta Ukrainy. Data onovlennia: 01.05.2014. Dostupno: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/447/2014>> [Data zvernennia: 15 Sichnia 2020].
34. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky y oborony Ukrainy vid 28 kvitnia 2014 roku «Pro zakhody shchodo pidvyshchennia efektyvnosti planuvannia v sektori bezpeky y oborony» vid 13.05.2014 № 468/2014. Data onovlennia: 24.03.2017. Dostupno: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/468/2014>> [Data zvernennia: 15 Sichnia 2020].
35. Bila knyha 2007, 2008. Informatsiinyi biuleten Ministerstva oborony Ukrainy. Kyiv.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-190-199>
УДК 378:37.091.12

Шевченко Руслан Іванович,

кандидат військових наук,
доцент кафедри тактики та загальновійськових дисциплін
Інституту Військово-Морських Сил Національного університету
«Одеська морська академія»,
докторант Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Одеса, Україна.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1554-2019>
ivanonifrich@gmail.com

**СТУПЕНЕВІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВМС ЗСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ: ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНЕ НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Аноація. У статті окреслено основні нормативно-правові позиції підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у закладах вищої військово-морської освіти України щодо їхньої ступеневої підготовки у цілому та в структурних підрозділах Національного університету «Одеська морська академія» (НУ ОМА) зокрема. Представлено перелік основних нормативно-правових документів, які визначають підготовку майбутніх офіцерів Збройних Сил України (за доступними офіційними джерелами).

Окреслено нормативно-правове забезпечення ступневості підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у закладах вищої військової освіти України. Розкрито основні положення нормативно-правових документів у галузі військової освіти України щодо забезпечення ступеневої підготовки військово-морських фахівців. Зауважено, що підготовка майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ здійснюється на двох ступенях вищої освіти – бакалавр і магістр за спеціальностями «Забезпечення військ (сил)», «Озброєння та військова техніка», «Річковий та морський транспорт» (за програмою Транспорт Військово-Морських Сил). Діючі державні стандарти вищої освіти не забезпечують наскрізність підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ за спеціальностями «Забезпечення військ (сил)» та «Озброєння та військова техніка», оскільки офіційно затверджено та представлено для використання лише стандарти вищої освіти першого